

AKT:N JA EU:N YHTEINEN PARLAMENTAARINEN EDUSTAJAKOKOUS

Poliittisten asioiden valiokunta

24. lokakuuta 2011

TYÖASIAKIRJA

Libyan konfliktin poliittisesta vaikutuksesta sen lähialueilla sijaitseviin
AKT-maihin ja EU:n jäsenvaltioihin

Yhteisesittelijät: Assarid Ag Imbarcaouane (Mali) ja David Casa

Johdanto

Muammar Gaddafin kuolema ja hänen 42-vuotinen diktatuurinsa on jättänyt jälkeensä maan, jossa ei ole tunnustettuja valtion toimielimiä eikä poliittisia puolueita, jonka riippumaton virkamiehistö ja kansalaisyhteiskunta ovat lähes olemattomat, jossa ei ole kansalaisoikeuksien, sananvapauden ja vapaiden tiedotusvälineiden perinnettä ja jonka talous on lähes täysin riippuvainen öljynvientituloista. Tässä asiakirjassa pyritään arvioimaan konfliktin vaikutuksia Libyan lähialueilla sijaitseviin EU:n jäsenvaltioihin ja AKT-maihin. Asiakirja koostuu kahdesta osasta: ensimmäisessä kuvataan EU:n jäsenvaltioihin kohdistuvia vaikutuksia ja toisessa AKT-maihin kohdistuvia vaikutuksia.

A. Poliittinen vaikutus EU:n jäsenvaltioihin

Vaikutus alueelliseen turvallisuuteen

Arabikevät ja sen aikainen Libyan vallankumous antavat Euroopan unionille historiallisesti ainutlaatuisen tilaisuuden edistää vakautta, vaurautta ja poliittista moniarvoisuutta Euroopan vakauden kannalta tärkeällä alueella. Lyhyellä aikavälillä näiden myönteisten kansallisen tason poliittisten muutosten lisäksi esiin saattaa kuitenkin nousta myös valtiosta riippumattomista toimijoista aiheutuvia alueelliseen turvallisuuteen kohdistuvia uhkia, erityisesti tavanomaisten aseiden leviäminen. EU on kehottanut kaikkia asiaan liittyviä toimijoita varmistamaan kemiallisten aseiden varastojen turvallisuuden ja jatkamaan niiden tuhoamista.

EU on myös korostanut sitoumustaan tehdä yhteistyötä Saharan ja Sahelin alueen maiden kanssa ja panna Sahelin strategiansa täytäntöön nopeasti ja tehokkaasti. Myös EU:n demokratiaan ja yhteiseen vaurauteen tähtäävä kumppanuus, jonka Euroopan komissio ja ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan korkea edustaja esittelivät 8. maaliskuuta, on myönteinen vastaus Euroopan eteläisten naapurialueiden uudistusmielisiä valtioita koskeviin tukipyyntöihin.

Joitakin esteitä on kuitenkin yhä olemassa: jäsenvaltiot ovat haluttomia antamaan merkittävää tukea arabikevään aikana muodostetuille hallituksille, markkinoille pääsy on pikemminkin lupauksen tasolla kuin todellisuutta ja laittoman maahanmuuton torjuntatoimien kiristäminen saa huonosti vastakaikua uudistusmielisessä arabimaailmassa. Joissakin arabimaissa vallitsee selvästi eurooppalainen mieltymys poliittiseen vakauteen ja ylhäältä alas johdettavaan uudistukseen.

Vaikutus maahanmuuttopolitiikkaan

Yksi Libyan konfliktin ehkä merkittävimmistä EU:hun kohdistuvista lyhyen aikavälin poliittisista vaikutuksista on Libyan poliittisesta tyhjiöstä seurannut laittoman maahanmuuton raju kasvu. Ongelma saattaa korjaantua itsestään, kun maan tilanne vakaantuu. Jäljelle jää kuitenkin pitkäaikainen ongelma, Libyan asema Eurooppaan suuntaavien afrikkalaisten siirtolaisten tärkeänä kauttakulkumaana, ja maahanmuuttovirta EU:n eteläisiin jäsenvaltioihin jatkuu.

Ennen konfliktin alkamista Libya oli Eurooppaan suuntaavien siirtolaisten keskeinen lähtöpaikka, mutta itekin siirtolaisten kohde. Kansallisen siirtymävaiheen neuvoston (NCT) mukaan 6,4 miljoonan asukkaan Libyassa on nyt arviolta kolme miljoonaa laitonta maahanmuuttajaa. Kansainvälinen siirtolaisuusjärjestö (IOM) arvioi määräksi noin 1,5 miljoonaa. Siirtolaisiin kohdistuva taloudellinen paine lähteä Eurooppaan on todennäköisesti kasvanut konfliktin seurauksena, kuten on ehkä myös poliittinen paine, joka kohdistuu moniin Gaddafin hallinnon palkkasotureiksi epäiltyihin Saharan eteläpuolisen Afrikan maiden kansalaisiin.

Libyan ja Italian yhteinen rannikkovartio on vuodesta 2009 lähtien vähentänyt riskialtista merimatkaa Libyasta Eurooppaan yrittävien siirtolaisten määrää. On kuitenkin todennäköistä, ettei tämä rajavalvontajärjestelmä kanna Libyan poliittisen siirtymäkauden yli ja että EU:n ja Libyan siirtymäkauden hallituksen välille on neuvoteltava uusi sopimus.

Vaikutus energiavarmuuteen

Varma, kestävä ja kilpailukykyinen energiahuolto on olennaisen tärkeä EU:n talouden ja yhteiskunnan kannalta. Se on myös EU:n ulko- ja kauppapolitiikan keskeinen tavoite (85 prosenttia EU:ssa käytettävästä öljystä ja 65 prosenttia maakaasusta tuodaan ulkomailta). Kasvava riippuvuus energiantuonnista vaikeuttaa EU:n pyrkimystä turvata vakaa energiahuolto, erityisesti nousevan talouden maiden kasvavan tarpeen vuoksi.

Libyan konflikti on pysäyttänyt maan öljynviennin EU:hun ja vaarantanut myös energian alueellisen toimitusvarmuuden muun muassa Algerian maakaasutoimitusten vaikeuduttua. Ennen konfliktia Libyan öljy kattoi noin 10 prosenttia EU:n öljyn kokonaistuonnista. Itävalta, Italia ja Irlanti tuovat jopa yli 20 prosenttia öljystään Libyasta. Merkittävää riippuvuutta jatkuvasti epävakaa alueen öljystä on pidettävä suurena huolenaiheena EU:ssa.

Viimeaikainen kehitys näyttää lupaavalta, erityisesti NCT:n joukkojen otettua ratkaisevan voiton Gaddafin sotilaista. Tämä vapauttaa NCT:n käynnistämään öljyntuotannon uudelleen, mutta tuotannon käynnistymisen aikataulua ei pystytä arvioimaan varmasti, sillä öljyrakenteiden vaurioista ei ole vielä tarkkaa tietoa. Vaikka EU:n ei tarvitse olla kovinkaan huolissaan energian toimitusvarmuudesta, tilanne voi muuttua merkittävästi, jos Libyan vallankumous aiheuttaa kansannousun Algeriassa, joka on EU:n kolmanneksi tärkein maakaasun toimittaja heti Venäjän ja Norjan jälkeen.

B. Libyan konfliktin poliittinen vaikutus AKT-maihin

Libyan konfliktilla, jonka ratkaisu on vielä Muammar Gaddafin kuoleman jälkeen avoinna, on vakavia seurauksia, joihin AKT-maiden ja erityisesti Sahelin ja Saharan alueen valtioiden (Malin, Nigerin, Tšadin ja vähemmässä määrin Mauritanian, Sudanin, Somalian ja Eritrean) hallitusten on vaikea vastata.

Humanitaarinen kriisi

Kansainvälinen siirtolaisuusjärjestö ja YK:n pakolaisasiain päävaltuutetun virasto arvioivat lokakuussa 2011, että Libyasta on lähtenyt yli 700 000 ihmistä hakemaan turvapaikkaa

naapurimaista Nigeristä (83 000), Tšadista (52 000) ja Sudanista (3 000). Näihin siirtolaisiin lisätään vielä tuhannet AKT-maiden (muun muassa Malin, Nigerin, Senegalin, Ghanan, Nigerian, Sudanin, Tšadin ja Mauritanian) kansalaiset, jotka ovat jumittuneet Libyan kauttakulkukeskuksiin ja jotka ovat epävarmassa tilanteessa, sillä heitä syytetään perusteettomasti Gaddafin hallinnon palkkasotureiksi.

Seurauksena on humanitaarinen kriisi, joka vaatii nopeita toimia erityisesti Kansainväliseltä siirtolaisuusjärjestöltä, YK:n pakolaisasiain päävaltuutetun virastolta ja Euroopan unionilta. Näille on myös annettava tunnustusta tuesta, jota ne ovat jo antaneet niin Libyan kuin sen naapurimaidenkin kohtaamien humanitaaristen haasteiden yhteydessä.

Sahelin ja Saharan alueen turvallisuuteen ja vakauteen liittyvät haasteet

Libyan kansannousun yhteydessä on menetetty valtava määrä Libyan armeijan hallussa olleita aseita. Valtavat asemäärät tekevät Sahelin ja Saharan alueen tukikohdakseen ottaneista terroristi- ja rikollisryhmistä sekä huumekauppiaista entistä vaarallisempia. Lisäksi Libyan hallinnon kaaduttua sadat palkkasoturit ja taistelijat ovat nyt värvättävissä islamilaisen Maghrebien al-Qaidaan kuuluvien ryhmiin sekä muihin Keski-Afrikassa toimiviin ryhmiin, kuten Herran vastarinta-armeijaan.

Islamilaisen Maghrebien al-Qaida voisi tämän asemäärän ja uusien jäsenten vahvistamana moninkertaistaa ulkomaalaisten kaappaukset ja länsimaihin kohdistuvat iskut.

Turvallisuushat kasvavat entisestään, jos tuaregit aloittavat uudelleen maan takaisin valloittamisen, joka on viimeisten kahden vuoden aikana johtanut verisiin kapinoihin muun muassa Malissa, Nigerissä ja Mauritaniassa. Tämä uhka korostaa Sahelin ja Saharan alueen epävakautta ja voi vahingoittaa vakavasti sellaisten maiden vakautta ja jopa itsenäisyyttä, joiden hallituksilla on jo ennestään vaikeuksia säilyttää valta koko alueellaan.

Näiden haasteiden edessä kaikkien kehitys yhteistyökumppanien, etupäässä Euroopan unionin, on toteutettava toimia terrorismin, järjestäytyneen rikollisuuden ja huumausainekaupan torjunnan tehostamiseksi, erityisesti antamalla taloudellista ja logistista tukea Mauritanian, Malin, Nigerin ja Algerian tätä tarkoitusta varten vuonna 2010 luomalle yhteiselle komitealle (*Comité d'état-major opérationnel conjoint, Cemoc*).

Sosioekonomiset vaikutukset

AKT-maista lähtöisin olevat siirtolaiset, jotka työskentelivät ennen Libyassa ja tekivät hyödyllisiä rahalähetyksiä kotimaihinsa, aiheuttavat nyt paluuruuhkan vuoksi kaksinkertaisen ongelman kotimaidensa hallituksille: ensinnäkin tämän tulonlähteen tyrehtyessä valtio menettää merkittäviä tuloja ja useat perheet elantonsa, ja toiseksi siirtolaisten kotimaahan palaaminen vaatii kalliiden tukirakenteiden perustamista heidän kotiuttamistaan varten.

Kaiken lisäksi matkailu, joka muodostaa maatalouden rinnalla yhden taloudellisen toiminnan tärkeimmistä aloista suuressa osassa Sahelin ja Saharan aluetta, kuten Malin koko pohjoisosassa, on jo vähentynyt huomattavasti islamilaisen Maghrebien al-Qaidan toimien vuoksi. Jos turvallisuustilanne vielä heikentyy, ala kuihtuu kokonaan ja talouden koko ketju kärsii vakavia häiriöitä.

Gaddafin hallinnon kaatuminen aiheuttaa myös muuta epävarmuutta. Mitä esimerkiksi tapahtuu useissa Saharan eteläpuolisen Afrikan maissa käynnissä oleville moninaisille Libyan rahoittamille kehitys- ja investointihankkeille?

Päätelmä

Kuten edellä esitetystä käy ilmi, Libyan hallinnon romahtaminen aiheuttaa AKT-maille yleisesti ottaen haitallisia seurauksia. Myönteisistä näkökohdista voidaan mainita kuitenkin se, että tiettyjen terroristiryhmien, kuten Somalian Al-Shabaab-järjestön, hyödyntämät taloudelliset tuet todennäköisesti loppuvat ja että Libya tukikohtanaan käyttäneet aseelliset ryhmät menettävät tärkeitä pesäkkeitä.

Yksi tapa lieventää mainittuja seurauksia voisi olla unionin ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan korkean edustajan Brysselissä 19. tammikuuta 2011 esittelemä EU:n Sahel-strategia. Strategia koostuu neljästä osasta, jotka ovat sitoutuminen kehitykseen, konfliktien ratkaisemiseen ja hyvään hallintoon, tiiviimpi alueellinen yhteistyö, valtioiden (erityisesti Malin, Mauritanian ja Nigerin) turvallisuusvalmiuksien parantaminen sekä ääriliikkeiden ja radikaalistumisen torjunta.